

Joka XXXI.

(részletek)

Szőlővész

Janó és Flaré még mindig az iskola előtt várakozott. A nap már jóval magasabbra kúszott. Igencsak vége felé járt a reggel, amikor a domb felől meghallották Koma ugatását.

– Jövök már! Jövök! – alighanem ezt jelentette.

Kis idő múlva fel is tűnt a domb aljában. De ott megállt, s bevárta a mögötte iparkodó férfit, hogy együtt induljon vele tovább.

– Az iskolamester! – ismerte fel Janó. – Koma idehozta...

Ahogy közeledett, Flaré az apja mögé húzódott. Egyáltalán nem volt számára rokonszenves, sőt inkább riadalmat keltett a lelkében az a pufók ember. A kövérektől általában is félt. Vándorcigányok közt nem igen volt olyan. Útjaik közt, ha össze is akadtak egy-egy ilyen jól kihízott falusi emberrel, mindről kiderült, hogy gonoszkodott a többi paraszttal... És velük, cigányokkal is álnoknak bizonyult. Még akkor is, ha mézesházosan kezdte. Több öregüktől is hallotta a figyelmeztetést:

– Óvakodj a tréfátlan, nótátlan, más zsírján hízott emberektől!

Flaré ezt a „más zsírján hízott” dolgot nem nagyon értette. Sokszor látott ugyan olyat, hogy az egyik tűzön főzdögélő nő másik sátor asszonyától kért kölcsön zsírt. De hogy mennyi zsírt kellett az iskolamesternek kölcsönkérnie a szomszédjaitól, hogy attól az egy-két kanálnyi „mások zsírjától” így kikerekedjen, el nem tudta képzelni. Mindenesetre óvakodott.

A férfi percekig szuszogott, amikor hozzájuk ért. Jóformán csak köszönni volt képes. Az arcán patakokban folyt a verejték. Egy kendőfélével szüntelenül törölgette homlokát és a nyakát elöl-hátul.

– Nagyon okos kutya ez – mutatott Komára, amikor már levegőhöz jutott. – Okos, csak nagyon türelmetlen. Addig hívogatott, amíg eszembe juttatta, hogy jönnöm kell. Megpihenni vagy meglassulni meg nem hagyott lejtőmben, folyton hajtott, bökődött előre...

Koma elégedetten vetette félre a fejét, mintha csak sejtette volna, hogy az övéi nézőpontjából dicsérettel érnek fel ezek a korholó hangon ejtett szavak.

– Na, de elnézést is kell kérnem. Nem eszementségből feledtem el a megbeszélt terminust. Azt, hogy ma fog jönni, kedves Joka. Hiszen be is jegyeztem az ágendámba. Csakhogy nagy bajba kerültünk. Azért nem talált itt senkit. Minden idevaló ember fent küszködik a szőlőhegyen... Majd megtanulod – kacsintott Flaréra mosolyogva, amitől egy kissé szerethetőbb lett –, hogy valójában nem is hegy, csak egy domb. De arra kérlek, ezt el ne áruld a káposziaknak, mert igen büszkék a hegyükre!

Megsimogatta a húzódozó kislány fejét, amitől az valamelyest felbátorodott.

– Nem fogom elárulni – jelentette ki suttogónál alig nagyobb hangon, de igen határozottan.

– Azt hiszem, nagyon jól elleszünk egymással. Nem szeretem az árulkodókat.

– Én sem! De zsírt nem adok!

Nagyot nézet erre az iskolamester. Hogy jön ide a zsír? – nem értette. Amikor azonban zavarban volt, vagy nagy feszültséget érzett, azt mindig valami élcel-tréfasággal igyekezett elütni. Ha nem akarta megbántani azt, akit feszélyezett, rendszerint saját magát figurázta ki. Most is ezt tette. A nadrágtájon a ruhán keresztül összecsippentette a haját.

– Minek is kéne? Van nekem elég. Láthatod – mondta felnevetve.

Nem kell neki zsír, tréfál is... Talán még nótája is akad... Flaré megnyugodott. Valahogy az a pálcázás, amit Lacika emlegetett, az sem tűnt olyan fenyegetőnek.

Jó, hogy ilyen kövér. Láthatóan nem éri utol azt, aki elszalad a pálca elől... De ahogy így mosolyog, nem nagyon hihető, hogy bántani akarna valakit is.

– Nagy a baj odafönn – folytatta Janónak. – Megtámadott minket valami gyümölcskórság. Ilyenféle még nem volt nálunk. Két hete az egyik gazdánál elkezdte egy furcsa kéesség ellepni a szőlőleveleket. Tegnap már nem volt gazda, aki nem észlelt hasonlót. Hol kisebb, hol nagyobb a kártétel. Igyekszünk menteni a menthetőt. Úgy döntöttünk egyszerre intézzük a dolgot, nehogy egyik helyről a másikra meneküljön a károkozó. Egyféle permetlével fröcsköljük a növényeket, más lével meg a talajt, hátha abból jön a baj. Ami fürt ép és leszedhető, azt ollózzák le sokan... a plébános úr is ott van. Nekem is van ott néhány tőkém. Azért siettem oda én is... Időben értesíteni meg, hogyan is tudhattam volna? A kulcsot meg mégsem hagyhattam a zárban. Mert, hogy – váltott oktatói hangra – az alkalom szüli a tolvajt.

Belesápadt, amikor kimondta.

– Jaj, Istenem! Micsoda kelekótya vagyok? Nehogy félreértse, Joka! Nem magára gondoltam.

Janó hallgatott. Nem könnyítette meg a dolgot, noha az elsápadás hitelesítette a kimondott szavak meggondolatlanságát.

– Bár, ha benyitna is ide valaki, inkább csak hozhatna, mint vihetne. Szegény egy falu ez, szegény plébániával. Így az iskolára is kevés pénz jut. Ami a szülőknek sok, az az iskolának kevés. De többet nem kérhetünk, igaz kevesebbet sem. Pedig ha kisebb lenne a befizettetés, többen juthatnának okossághoz... Volta-képpen ingyen kéne adni a tudást... a szegényeknek mindenképpen... De hát mondtam, a falu is, a plébánia is, így az iskola is szegény. Abból is látható, hogy csak ilyen ütődött iskolamesterre futja, aki ostoba mód, oktalanul megbántja azt, aki segítségére jött. Gyógyítani a sok bicebóca bűtort.

Amikor saját ütődöttségét emlegette, olyan szánni való képpel tekintett Flaré-ra, hogy a kislány elnevette magát. Ezen persze Janó is megenyhült.

– Azt mondom én, mester uram, hogy engedje meg betolnom ezt a taligát fedett helyre. Le se pakolom... Aztán kulcsolja be jól az ajtót. Külső ember nehogy elvigyen belőle bármit, mert akkor aztán nemcsak itt nem lesz mivel dolgoznom, de szerszám híján odahaza is felkopik az állam. Magában megbízok – jelentette ki nyomatékkal. – Ha pedig ezt megtettük, felkísérjük a lányommal a szőlődombra...

– Hegyre! – vágott szavába Flaré, amit az iskola ura lelkes kézmozdulattal dicsért meg.

– Szóval, szőlőhegyre – folytatta kiigazítva magát Janó –, és segítünk a káposiaknak. Minden kézre szükség lehet, ha jól értem. Talán még cigányt is szívesen látnak... Holnap pedig eljövök javítani, amire szegődtem.

Így is lett.

– Jokáékat is felhoztam – vitte a plébános úrhoz megmutatni őket. – Maguktól jöttek segíteni. Holnapra tette át az első javítási napot – jelentette később, amikor Janó már maga is ott csapkodta a permetlevet nyírfaseprűjével a többiek között, Flaré pedig a vizet hordogatta a nagy keverő kádba.

Aznap a délharang is elmaradt Káposon. Nem csoda, hiszen a harangozó is bornak valója mentésén buzgott. Kötelességéről sem feledkezett azonban meg. „Dél van, dél!” – kiáltotta, amikor a Nap állása épp ezt indokolta. „Dél van, dél!” – zúgott a hangja, s kiáltása üteme valósággal megegyezett a templomharangéval. „Dél van, dél! Dél van, dél!” – folytatta, amikor azt látta, hogy derűt kelt vele. A tűző nap elől mindenki árnyékba húzódott. Lekuporodván, leülvén, ki-kí elővette szegényes vagy gazdagos elemózsiáját a megebédeléshez.

Janóék is árnyékot kerestek. Találtak is egy csekélyke lombvetést s odakuco-rogtak, messze a többiektől. Nekik nem volt mit elővenniük, mivel a pogácsákat, amit Nyica gondoskodón velük tarisznyázott, bizony rajtafelejtették a taligán. Túlzottan nem bántódtak ezen, mert egyrészt a karavánutakon hozzászoktak a többnapos koplalásokhoz is, másrészt tudták, milyen jól esnek majd hazafelé azok a pogácsák. Harmadrészt távol voltak minden étkezőtől, így azok falatozásának látványa sem korbácsolta fel az éhségüket.

Mégsem lehet rossz ember az iskolamester – közölte Flaré. – Néztam, ahogy munka közben járkált, sokan odamentek hozzá. És aki csak szólt vele, mind szeretettel mosolygott rá.

– Miért lenne rossz ember? – csodálkozott Janó. – Miből gondoltad, hogy az?

– Mert, hogy olyan kövér.

– Miért baj az?

És akkor Flaré előadta összes fenntartását. És azt is, hogy mire alapozta. Meg azt is, hogy miként foszlott szét benne ez a rossz érzés.

– Ez nagy csacsiság volt, kislányom! Ezt neked már tudnod kellett volna... Nem szabad senkit sem első látásra megítélni. Az addig látott emberekről nem vonhatsz le tanulságot olyanokra, akikkel először futsz össze. Hallomásból, mások által mondottakból meg végképp nem szabad! Hiszen ezt szenvedjük mi, cigányok is. Mi különösen nem lehetünk ilyenek. Pedig bárhányszor láttam magam is. Még a cigány csapatok is kígyót-békát mondanak a másféle cigányra, noha csak rossz híreket hallották... Láttad, ugye, hogy egyetlen gonosz börtönnyi nő gonosz szava mennyi bajt hozott ránk. Máskor meg másokra. Mert akik hallgattak rá, azok láthatatlanban elhittek neki mindent. Könnyen teheték, hisz a cigányokról addig is folyton rosszakat mondtak nekik. A szó jó és rossz útra egyaránt vezethet. Persze találkozhatott korábban egyik-másik cigány bőrbe kötött gonosz emberrel is. Ezért mondtam mindig: egy ember piszka mindünket bemocskol... Amikor feleségül vettem anyukádat és a beások közé költöztem, engem is rossz szemmel méregettek. Akik helyett inkább én hozzám jött férjhez, mind fújták rám a parazsat. Persze nem szemtől szembe mondták, csak hátmegetti megjegyzéseket tettek. Nem is rám, mert hamar kiderült, felérek bármelyikkel, hanem az énféle cigányokra, hogy azok ilyenek, meg olyanok. Majd meglátják, én is olyan vagyok! Mert a macskának, ha zsákba dugják is, kimutatódik a körme előbb-utóbb... Te, Flaré! Erről csaknem megfeledkeztem... De érdekes! Tényleg csak most jutott eszembe! ...Hogy rejtőzhetett el pont ez az emlékeim között?

– De mi az, apa, ami eszedbe jutott?

– Hát Mamó! Akkor még nem is ismertem igazán. Egyszer véletlenül fültanúja voltam, amikor egy ilyen szidalom elhangzott az én törzsem milyenségéről. Nem léptem elő, hogy meg ne lássanak. Kíváncsi voltam, hogy mi mindent mondanak. De Mamó belefojtotta az illetőbe a sértő szavakat... A védelmébe vett engem... Én meg el is felejtettem. Csak a mondás maradt meg bennem... És most, hogy tanulságként tovább akartam adni neked... Csak most hasított belém, kitől hallottam. A mi hihetetlenül bölcs Mamónktól. Csókolom a szívét. Engem pártolt már akkor is.

Janó nagyon elérzékenyült, de nem feledkezett meg a lényegről sem.

– Azt mondta akkor, hogy „Az összes ujjad testvér, mégsem egyformák. Egy almán sem nő két egyforma alma. A kisujjadról nem ítélheted meg az öregujjad, egy férges almáról az összes fán levőt. Eltakarodj tőlem! És elhallgass! Magadról mondasz ítéletet!” Ilyen harcos volt, amikor fiatalabb volt és egészséges. Volt is tekintélye. Nekem elhiheted...

– Látom, milyen szépen beszélgetnek. Remélem, jó erőben van, Joka! – tett le egy tálcát eléjük, s huppant melléjük a földre az iskolamester. – Mert ha nem, a kislánynak kell szaladnia segítségért, ha majd föl nem tudok állni... Hoztam egy kis zsíros kenyeret. Mégsem járja, hogy maguk nem esznek. A kutyának is kentem egyet. Tényleg! Hol van. Nem is láttam reggel óta.

– Ő nem jött fel, itt nem tud segíteni. Meg aztán ő bizalmatlanabb nálam. Őrzi a kulcslyukat, hogy ne szülessen alkalom..., mivel az meg tolvajokat szülne.

– Jól van már, jó! Mondtam, hogy nem úgy gondoltam.

– Tudom, hogy nem úgy.

Falatozni kezdtek volna, amikor egyre másra fiatal emberek érkeztek, látván hogy az iskolamester a cigányokhoz települt. Ki egy kis paprikát, ki hagymát, ki uborkát hozott. Volt, aki szalonnát kenyérrel. Akadt, aki meg is köszönte nekik az önzetlen segítséget.

– Én mondom, Joka, jó emberek ezek, csak kell nekik a példa... Hanem, elmondod nekem, hogy mi volt az a „de zsírt nem adok” reggel odalent. Mert én azt azóta se értem – kérdezte Flaré.

– Az csak egy nagy butaság volt. Ha nem muszáj, nem mondanám el. Most már szégyellem.

A nagypocakú férfi nem firtatta tovább a kijelentés okát, de ha akarta volna sem tehetette, mert a plébános úr jött oda hozzájuk. Az iskolamester próbált nagy hirtelen felállni, de nem sikerült neki elsőre. Janó felpattant, hogy segítsen neki, de a plébános szava megelőzte.

– Maradj ülve, Gerzson! Nem kell, hogy felállj. Szerencse, hogy ideültél. Janó-ékhoz fordult.

– Köszönöm, hogy segíteni jöttek. Szép és nemes lélekre vall. Olyanra, mint amit a bötönyei plébános úr festett. Megvallom – szégyen, nem szégyen – voltak némi kétségeim, de mivel ő a barátom, hajlottam a szavára. Lám, fényesen igazolódott az értékítélete. Köszönöm, hogy segítettek, s ne adják tovább, amit most Gerzsonnak..., az iskolamester úrnak mondok! Hadd maradjon meg a falunak a remény legalább... Mert tartok tőle, többen tönkre mennek.

Most Gerzsonhoz intézte a szavait, miközben látványosan mosolygott, mert tudta, hogy messziről figyelik, s olvasni igyekeznek a tekintetéből.

– Lehet, hogy semmit sem ér a szer, amit használunk. Nézem az egy hete permetezett tőkét, de semmi változás, sőt rosszabbodik a helyzet, pedig azok már háromszor is kaptak fröccsentést. Egyébként jól mondtad, én is úgy látom: ez nem szőlőragya (buddogó), és nem is szőlőboly. Leginkább a fenésedéshez hasonlít, de nem az. Nézd meg majd te is azokat a tőkét, de óvatosan, hogy más ne figyeljen fel rá! Úgy tűnik, mintha a leveleket még inkább eluralta volna az kékség és a bogyókon elkezdődött volna a szürke- meg a fakórothadás. Ezeket eddig megállította a rézmész, meg a rézkén, de most mintha azok se hatnának... Csináljuk végig ezt a mai és a holnap napot így, ahogy elhatároztuk! Menjünk szépen haza! Imádkozzunk Istenhez, hátha megszán minket a Teremtő. Ha te is megerősíted, amit látni véltem, ennél többet úgysem tehetünk. Azért bújd át újra a gazdász könyveid, hátha akad valami bennük, amit eddig nem vettél észre. Különbözik egy hét múlva semmi más nem jöhet, mint a betegbb tőkék teljes lecsupaszítása, leveleik felégetése, s a rothadt fürtök folyamatos pusztítása...

Janó nyomban megígérte, hogy másnap is feljön segíteni, de csak egyedül. A javítómunkának, ha eddig ráért, csak holnapután vág bele. Flaré azonban nagyot toppantott a lábával, s közölte: ő ugyan otthon nem marad, hiszen itt segíteni kell... És holnapután is jön az apjának segíteni. Úgy biztosan jobban haladnak majd.

– Hát, gratulálok, iskolamester úr. Úgy látom, nagyon derék tanítványra tett szert – simogatta meg a pap Flaré arcát. – Bárcsak több ilyen kis hős akadna köztük!

Késő délutánig még együtt dolgoztak a többiekkel, de megelőzve őket távoztak a dombról. Nekik még haza kellett gyalogolniuk. Nagyon szomorúan baktattak haza, hogy ennyi munkát végeznek az emberek, és lehet, hogy mégis hiába.

– Mindegyiknek van egy kicsi szőlője. Persze van pár igazi nagy szőlősgazda is. Szegénynek és gazdagnak is hiányozni fog az a kis bevétel meg a saját borocskák kortyolgatása. Ha a gazdagabbak tönkre mennek az a legszegényebbeknek se jó. Emlékszem, amikor szüret volt, vagy dandárja volt a szőlőkapálásnak és kevés volt a munkálkodó kéz, még a grófi szőlőbe is felfogadtak karavános cigányt. Akkor ugyan szinte belerokkantunk, de kaptunk ételt, meg még valami csekélyke pénzt is. Hol többet, hol kevesebbet, de mindenképpen nagy keresmény volt a semmihez képest. Olyankor örültünk, mert néhány hétre, olykor egész hónapra is megkerestük a megélhetést. Még szőlőt is vihettünk a gyerekeknek, öregeknek. A parasztkapások sem kaptak sokszor többet. De ha nem lesz szőlő, nekik is szűkösebb lesz. Sajnálom őket. Mindet a maguk módján... Na, gyere a nyakamba! Most hazáig viszlek. Tényleg egy kis hős vagy.

Összehajtott három gyenge vesszőt, furamódon meghurkolta őket. Az egyiket át is metszette.

– Figyelj Koma! – mondta a kutyának. – Neked nagyon fontos feladatot adok. Foga közé tette a vesszőket:

– Kérlek, ne rágd össze. Vigyázz rá! És add oda Mamónak! Ő érteni fogja ezt a cigányjelet. Szaladj el hazáig, vidd hírül, hogy nem kell aggódniuk, csupán késünk kissé...